

BERGEENDEN IN HET GOOI, BROEDGEVALLEN IN 1981 EN 1982

A.J. van Klaveren

Inleiding

Bij het verschijnen van het verslag van een Bergeendinventarisatie door de Stichting Samenwerkende Vogelwerkgroepen van Noord-Holland (SVN) in 1981 werd besloten, als aanvulling op dit verslag, na te gaan hoeveel Bergeenden er in ons werkgebied broedden. Door middel van twee oproepen in de Korhaan in 1981 en 1982 werd om gegevens gevraagd. Verzocht werd om paren met jongen en/of nest en baltsplaatsen, vermeld met aantal, gedrag en geslachten te noteren en door te sturen. Ook werd gevraagd naar winterwaarnemingen om een beeld te kunnen vormen in welke aantallen de Bergeend in de winter 'overblijven'. Daarnaast zijn een groot aantal mensen persoonlijk om gegevens verzocht. In de Korhaan (16 (2): 43-44) verscheen een voorlopig verslag over de inventarisatie van 1981. Hieruit bleek onder andere dat van een aantal gebieden weinig gegevens voorhanden waren. In 1982 is getracht van deze gebieden alsnog waarnemingen te verkrijgen. In dit verslag worden de gegevens vanaf de beginperiode van de vestiging van de Bergeend in het Gooi tot en met 1982 uiteengezet. Voor het ordenen van de gegevens is het werkgebied opgedeeld in stukken die qua ontwikkeling en biotoop een zo groot mogelijke gelijkenis met elkaar vertonen.

Bij het uitwerken van de gegevens zijn alléén de zekere broedgevallen verwerkt. Hiervoor werden de volgende aanwijzingen gehanteerd: paren met jongen, nestvondst, niet vliegvlugge solitaire pulli, begeleidingsvluchten van een ó met ♀ naar de broedplaats cq. fourageer- en/of rustgebied. Voor het aantal broedparen werden voorzichtigheidshalve alleen de paren met jongen geteld. Het is namelijk bekend dat ook onvolwassen paren een voedselterritorium kunnen bezitten. Het tellen van slechts de aanwezige paren zou zodoende in de meeste gevallen tot een onjuist aantal broedparen kunnen leiden.

Geschiedenis

Hoewel de Bergeend waarschijnlijk reeds vanaf de Romeinse tijd in het Gooi voorkwam (Kraak1978) vermeldt het waarnemingenarchief van de VWG pas vanaf omstreeks 1880 broedgevallen in ons werkgebied. Vanaf deze periode zullen de waarnemingen van broedgevallen sterk toenemen. Vooral na 1950, wanneer het aantal broedende vogels in Noordwest Europa sterk toeneemt, blijken de Bergeenden zich steeds verder over het binnenland te verspreiden. Deze toename is waarschijnlijk grotendeels het gevolg van een betere bescherming. In de literatuur wordt vanaf 1930 melding gemaakt van min of meer regelmatige broedgevallen. Toen broedden zeven paar Bergeenden op Oud-Naarden, terwijl Van Oordt reeds rond 1925 de Bergeend als broedgeval waarnam op de Gooise heide. Langzamerhand worden vanuit de meeste delen van het Gooi broedgevallen gemeld. In 1934 nam Hoogerheide jongen waar bij Huizen, terwijl in 1937 twaalf broedparen in de haven van Huizen verbleven. In 1937 broedde één paar in het Laarder Wasmeer. Hoogerheide en Kraak stellen in 1941 vijf broedparen voor het Gooi vast. Van het gebied ten westen van de Eem wordt vanaf het begin van de jaren vijftig melding gemaakt van waarnemingen die wijzen op een broedgeval. In 1954 zag Nuyten één paar met 25 jongen in de Eemmond. In dat zelfde jaar worden voor 't Gooi vier tot vijf broedparen vermeld (lim 29:52) (Timmerman vond in 1957 5-8

broedparen). In 1949 vermoedde Fischer een broedgeval in het Naarder Wasmeer. Ondanks de snelle uitbreiding konden pas vanaf 1971 regelmatige broedgevallen van Bergeenden in de Vechtplassen waargenomen worden. Ook van de landgoederen van Hilversum-Oost en van 's-Graveland werden pas in het begin van de jaren zeventig broedgevallen gemeld. Zo broedde in 1970 één paar in 't Dassenbos en in 1971 vermoedelijk een paar op Schaep en Burgh. Op Hilverbeek wordt in 1972 een broedgeval vastgesteld.

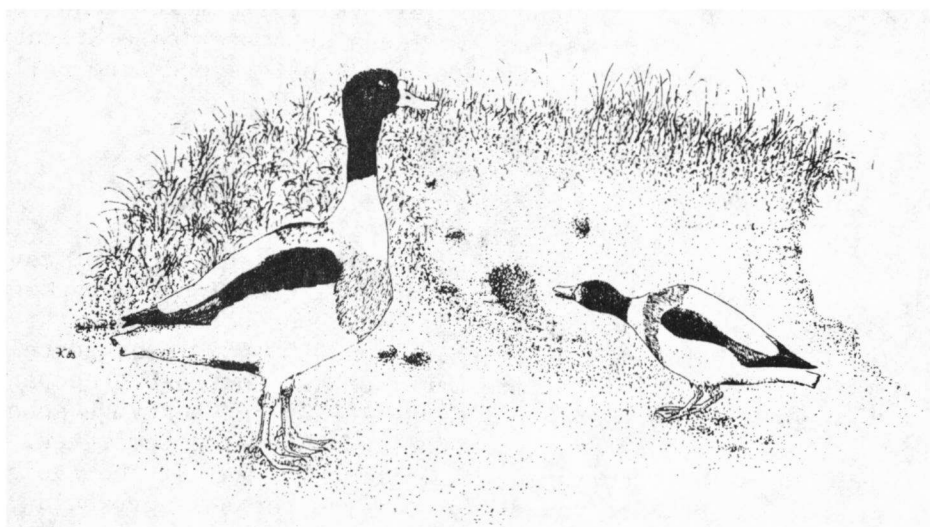
Het gedrag van de Gooise Bergeend

De voorbereidingen op de broedperiode, de zgn. paarvorming, begint voor de Bergeend reeds in het winterkwartier, terwijl ook vlak na de aankomst op de broedterreinen de paren gevormd worden. De aankomst van de Gooise vogels uit hun overwinteringsgebieden is over het algemeen sterk van de weersomstandigheden afhankelijk. Na de ruiperiode, die van half juli tot eind augustus (soms tot half oktober) loopt, verspreidt het grootste gedeelte van de vogels zich over de overwinteringsgebieden. De onvolwassen Bergeenden bezoeken meestal de kusten van Frankrijk, Spanje en Portugal, terwijl de oude vogels voor een belangrijk deel aan de kusten van de zuidelijke Noordzee tot aan Frankrijk overwinteren. Een deel van de Bergeenden trekt echter terug naar de broedgebieden en overwinteren aldaar, afhankelijk van de weersomstandigheden. Zo zijn langs de Gooimeerkust vrijwel de gehele herfst en winter Bergeenden aanwezig. Het trekken van conclusies aan de hand van een gebrekkig aantal waarnemingen uit het archief voor een aantal gebieden in het Gooi gedurende het winter halfjaar lijkt me te gewaagd. Desalniettemin blijken de maanden november tot en met januari het minst vrien delijk voor de Bergeenden gezien het schamele aantal waarnemingen. Ook is een duidelijke voorkeur voor een aantal gebieden in het winterseizoen aanwezig, waarschijnlijk juist dié gebieden waar nog voldoende voedsel is te vinden. Vanaf februari worden in de meeste gebieden weer een relatief groot aantal waarnemingen gedaan. De terugkeer van het grootste gedeelte van de populatie vindt echter plaats vanaf begin maart tot half april. De vogels beginnen direct na aankomst te baltsen. Ook onvolwassen vogels (2e jaars), die van half maart tot eind april arriveren, doen aan deze balts mee. De grote groepen die daardoor gevormd worden, de zgn. sociëteiten, bevatten dan o.h.a. gepaarde volwassen vogels, ongepaarde volwassen en onvolwassen vogels die meedingen om een wederhelft (Het is overigens gebleken dat regelmatige paarvorming plaats vindt tussen onvolwassen en volwassen Bergeenden). Daarnaast worden ook gepaarde onvolwassen Bergeenden aangetrokken door de groep. De aantallen van deze sociëteiten kunnen uiteenlopen van enkele exemplaren tot enkele tientallen soms honderden vogels. Zo werden in het archief de volgende voorjaarswaarnemingen van opmerkelijke (baltsende) groepen gevonden:

ca	70	ex.	19-5-1959	Laarder Wasmeer
	34	ex.	31-3-1961	Hilversums Wasmeer
	10	ex.	22-4-1963	idem
	38	ex.	9-4-1967	Kortenhoef west
ca	40	ex.	15-4-1967	Hilversums Wasmeer
	51	ex.	6-3-1971	idem
	34	paar	12-4-1971	Laarder Wasmeer
ca	120	ex.	25-5-1971	idem
	83	ex.	25-3-1973	idem
	52	ex.	31-3-1973	Kust Huizen
	30	ex.	1-4-1973	bij Naardermeer
	178	ex.	31-5-1973	Laarder Wasmeer

	110	ex.	16-3-1974	Kust Huizen-Valkeveen
	22	ex.	25-3-1977	Boekesteyn
ca	120	ex.	29-5-1977	Laarder Wasmeer
	60	ex.	april 1980	Oud Naarden-Limiten
ca	44	ex.	16-4-1981	Boerensloot, Schoonoord
	111	ex.	14-2-1982	Kust Oud Naarden-Valkeveen

Door sociale spanningen, die tijdens de baltsrituelen optreden verdwijnen de ongepaarde en gepaarde niet geslachtsrijpe vogels al gauw naar de rand van de voedselterritoria. (De potentiële broedvogels hebben dan hun broedgebieden en voedselterritoria al ingenomen). Samen met ongepaarde geslachtsrijpe vogels vormen de eerstgenoemden een nieuwe groep welke later weer uiteenvalt. Een deel van de vogels, vaak de gepaarde onvolwassen vogels of de gepaarde volwassen Bergeenden, die geen voedselgebied hebben gevonden, gaan op zoek naar een eigen voedselterritorium. Dit resulteert tijdens het late voorjaar in waarnemingen uit gebieden waar Bergeenden (nog) niet tot broeden zijn gekomen, bijvoorbeeld het Loosdrechtse Plassengebied.

De rest van de Bergeenden zoekt waarschijnlijk het Waddengebied weer op. De broedparen hebben intussen hun broedplaatsen opgezocht. Vaak worden zelfs dezelfde broedholen gebruikt als voorafgaande jaren. In tegenstelling tot het agressief verdedigde voedselterritorium worden op de broedterreinen vaak gemeenschappelijke hollen gebruikt. Vaak in de vorm van konijnehollen. Twee voorbeelden daarvan zijn een konijnekolonie op Boekesteyn en op Oud Naarden, die beide sedert jaren gebruikt worden door Bergeenden. Nesten in het open grasland zijn nog maar weinig gevonden. Eén voorbeeld daarvan is een open nest in het Hilversums Wasmeer in 1972: "één ♀ op oud kokmeeuwenest, terwijl ó alle andere vogels op afstand hield". Open nesten blijken echter in de rest van Noord-Holland vaker voor te komen (Zomerdijk 1982). Wanneer een geschikte holte is gevonden zal het wijfje binnen korte tijd 8-15 eieren leggen. De jongen verschijnen vanaf eind mei tot in juli. Het grootste deel van de kuikens verschijnt echter in juni. De eerste waarneming, zo blijkt uit het archief, ligt rond 14 mei. Het grootste gedeelte van de broedvogels neemt hun jongen mee naar de voedselterritoria, die het mannetje steeds heeft bewaakt. Dit geldt ondermeer voor het Laarder- en Hilversums Wasmeer, de 's-Gravelandse landgoederen en voor de Vechtplassen. De jongen kunnen al na een week voor zichzelf zorgen (Bauer, Glutz von Blotzheim, 1968). In deze periode worden dan ook steeds meer pulli door de ouders verlaten. Deze trekken vervolgens naar de ruigebieden in voornamelijk de Duitse bocht. De jongen worden door enkele volwassen Bergeende opgevangen in zgn. crèches. De crèches bevatten

gewoonlijk enkele tientallen pulli met één of meer oude vogels. (In juli 1963 is in de Eemmond een wijfje met 60-65 pulli waargenomen). Tot tweemaal toe kwam het voor dat een aantal jongen zonder toezicht van de (pleeg)ouders is groot geworden (R. Moolenbeek, 1983). Tot voor kort werd aangenomen dat alle broedparen met hun jongen naar het IJsselmeer liepen. Uit regelmatige waarnemingen in het binnenland, in de tijd dat de jongen verschijnen, is gebleken dat dit (nog) voor slechts een gedeelte van de populatie geldt. De jonge Bergeenden uit het Laarder Wasmeer, de Vechtplassen en de 's-Gravelandse landgoederen worden reeds vanaf de opbouw van de populatie in de nabijheid van het broedgebied grootgebracht. Het is niet ondenkbaar en haast vanzelfsprekend dat de broedparen uit de gebieden ten noorden van Bussum en Huizen alsmede uit het gebied langs de Eemkust met de jongen (nog steeds) richting 't IJsselmeer lopen. Voor de tussenliggende heidegebieden is het moeilijker te zeggen. Uit enkele waarnemingen is min of meer gebleken dat het schamele aantal broedvogels naar het Laarder Wasmeer trekken om er te fourageren. Als voorbeeld de volgende recente waarneming door P. van de Poel op 8-6-1982: ó landde bij grafheuvels, vloog even later met ó richting Laarder Wasmeer. F. Uytewaai, die de bewegingen van de Bergeenden uit de Lage Vuursche bestudeert, vindt aanwijzingen dat deze vogels met hun jongen via het Pluismeer en Baarn in de richting van de Eempolders lopen. In Alleyn (1971) meldt Kraajenhage dat Bergeenden met hun jongen in het verleden de Amsterdamse Straatweg bij Soestdijk overstaken, waarbij dan ettelijke slachtoffers onder de pulli vielen.

Broedvogel in het Gooi

De Europese verspreiding van de Bergeend bereikt zijn zwaartepunt aan de Noordatlantische kust, de Noord- en de Oostzee, terwijl de kustgebieden en eilanden als belangrijke broedgebieden gelden. Voor Nederland werd voor de periode (1973-1976) het aantal broedvogels op 3500-4500 paar gesteld (Teixeira 1979). In 1957 telde Timmerman voor het Gooi 5-8 broedparen. Alleyn (1971) noemt de Bergeend voor Midden-Nederland een vrije schaarse broedvogel (51-500), met het zwaartepunt in de Gooi- en Eemstreek. Hoe het aantal broedparen zich heden ten dage manifesteert zal uit het volgende duidelijk worden. De gebieden worden op volgorde van belangrijkheid besproken.

's-Gravelandse landgoederen en Spanderswoud (H'sum):

Sedert 1972 broedvogel, vermoedelijk al in 1971. In 1973 broedvogel van Schoonoord en Trompenburg. Daarna regelmatige broedvogel. In 1981 zijn 17 broedparen gevonden, tegen 23 paar in 1982 in de volgende gebieden: Swaenenburgh, Schaep en Burgh, Boekesteijn, Spanderswoud, Hilverbeek, Schoonoord, Trompenburg en Gooilust. De belangrijkste fourageergebieden liggen binnen de broedgebieden: Berestein (Gooilust), Boerensloot (Schoonoord) en de Leeuwelaanvaart. Daarnaast worden ook de Kortenhoeftse Plassen (oostzijde) en de Hilversumse Meent als fourageergebied gebruikt. Totaal aantal pulli in 1981: 108 met 17 paar adult (gemiddeld 6,3 pulli per paar), totaal pulli in 1982: 160 met 22 paar (gemiddeld 7,3 pulli). In beide jaren broedde op Swaenenburgh één paar, het aantal jongen bleef onbekend.

Spanderswoud (gem. Hilversum):

In 1981 op 16-5, 18-5 en 19-6 één paar aanwezig, op 30-5 één paar + 2 ex. Mogelijk broedend, één paar. (mond. med. P. v.d. Poel). Aan de rand van het gebied, op het NOS-complex te Hilversum werd in 1978 een paar met 15 pulli waargenomen. Uit 1981 en 1982 zijn geen gegevens bekend.

Landgoederen Oud Naarden en omstreken

Sedert 1930 broedvogel op Oud Naarden. Het archief vermeldt waarnemingen van het landgoed de Beek vanaf 1958. Vooral in de jaren '70 neemt het aantal waarnemingen van de gebieden zuiderhof, de Beek, Oud Naarden en de Limiten toe. Van de Beek zijn vanaf 1978 jaarlijks enkele waarnemingen van 12-13 ex. bekend. De Bergeend was mogelijk toen al regelmatige broedvogel met één of meerdere paren. In 1981 en 1982 worden geen jongen gevonden. In 1980 waren op Oud-Naarden minimaal 7 paar met totaal 58 pulli (gemiddeld 8,2) aanwezig alsmede één paar met onbekend aantal pulli op de Limiten. In 1981 werd op het Theosofisch centrum één ♂ met 8 pulli gezien, op Oud Naarden 5 paar met 31 pulli (gemiddeld 6,2) en op het Blindeninstituut 2 ex. (Mogelijk onregelmatige broedvogel aldaar) In 1982 verbleef één paar op het landgoed Flevorama met 6 pulli. I. van Woersem schatte het aantal broedvogels van Oud Naarden en de Limiten in 1982 op ca. 25 paar. De meeste nesten zijn helaas uitgegraven en verstoord door honden en katten. Totaal aantal broedparen 1981: ca 7 paar, 1982: ca 26 paar. De belangrijkste fourageergebieden zijn de vochtige weilanden langs de kust (waar in het voorjaar ook gebaltst wordt) en de weilanden tussen Oud Naarden en de Limiten (mond. med. J. Verhey). Verschillende waarnemers hebben hun vermoedens geuit omtrent het wegtrekken van de Bergeenden met hun jongen zodra ze het IJsselmeer bereikt hebben. Langs de Gooimeerkust zijn namelijk nimmer grote aantallen waargenomen. F. Uyttewaal vermoedt een oostelijke trekrichting richting Huizerpier en Stichtse Brug. Aldaar worden wel regelmatig jongen waargenomen. Vanuit het verleden zijn alle waarnemingen van jongen bekend vanuit het gebied Huizen tot Eemmond. Gezien de problemen rond de surfactiviteiten in dit gebied lijkt me verder onderzoek in deze richting zeer gewenst.

Landgoederen ten oosten en ten zuiden van Hilversum

In 1971 werd één paar waargenomen in het Dassenbos. Vermoedelijk broedde er in 1973 één paar. In 1972 werden op een akker in 't Cronebos 9 exemplaren gezien. Tot op heden zijn van deze terreinen geen gegevens meer bij de VWG binnen gekomen, doch gezien de aard van de terreinen en de ligging ervan (vlak bij het Hilversums- en Laarder Wasmeer) is het erg aannemelijk dat hier elk jaar één of enkele paren tot broeden komen. De Monnikenberg herbergde in 1981 6 paar baltsende Bergeenden. In juni 1982 werden 12 ex. waargenomen, waarvan tenminste één paar tot broeden is gekomen. Het is waarschijnlijk dat het aantal broedvogels elk jaar 2-3 paar bedraagt (mond.med. H. Harder). In het Smithuyserbos zag de eigenaar in mei 1982 een ♂ een aantal malen bij een konijnehol, dat enige tijd later verlaten leek. In Eindegooi broedde in 1980 één paar, en in 1981 en 1982 wederom één paar. Van het Zonnestraalbos, waarin mei 1974, 4-8 ex. verbleven, is mij tot nu toe nog geen recent broedgeval bekend. Totaal aantal broedparen: 1981 min. 1 paar, in 1982 min. 3 paar. In welk(e) gebied(en) deze Bergeenden fourageren is mij niet bekend, misschien dat een deel van het Hilversums Wasmeer gebruik maakt of naar de zuidelijk gelegen weidegebieden van Hollandse Rading vliegen. De populatie van Monnikenberg vertoefd waarschijnlijk in het Laarder Wasmeer. Of de routes van voedselvluchten en tochten met de jongen gewijzigd worden na bijvoorbeeld aanleg van een snelweg (RW 27) is me nog niet duidelijk geworden. Van het deel in de Lage Vuursche dat in ons werkgebied ligt zijn ook slechts enkele gegevens bekend. In mei 1979 werden 10 paren baltsend gezien op een weiland aan de Vuursche Dreef. Het is mogelijk dat ieder jaar enkele paartjes tot broeden komen. Aangezien de Bergeenden van de hele Lage Vuursche met hun jongen in oostelijke richting blijken te lopen (mond.med. F. Uyttewaal), worden daardoor de broedparen waarschijnlijk gemist.

Laarder- en Hilversums Wasmeer

Vanaf 1937 worden jonge Bergeenden waargenomen in het Laarder Wasmeer. Tot 1952 worden vrijwel elk jaar wel 1-2 broedparen gezien. Vanaf 1952 loopt het aanwezige aantal broedparen langzaam op tot 10-11 paar in 1973. Daarna treedt een vrij sterke daling in, met een uitschieter in 1976 met 9-10 paar (fig. 1). Vanaf 1979 lijkt het aantal weer iets te stijgen. In 1981 waren 5 broedparen met 43 pulli (gemiddeld 8,6) aanwezig, tegen 10 paar in 1982 met 65 pulli (gemiddeld 6,5 pulli per paar). De Bergeenden die met jongen aanwezig zijn in het Laarder Wasmeer zijn waarschijnlijk broedvogels van zowel het wasmeer als enkele omliggende gebieden. Of de broedvogels van de Gooische heidevelden ook hun jongen naar het Wasmeer brengen is niet precies bekend. Wel vonden reeds vluchten plaats tussen zowel Anna's hoeve (en Zuiderheide?) als tussen de Eempolders. Enkele voorbeelden:

13-6-1971	2 ex. richting NO vanuit ZZW; Gooyersgracht
27-5-1973	4-6 ex. geregeld 's avonds richting Eempolder; Laren
15-6-1981	2 ex. vliegend vanuit wasmeer richting Z-ZZW (Anna's hoeve)
19-6-1981	? ex. vliegend uit richting Eempolders naar Laarder Wasmeer.

In de omgeving van het Laarder Wasmeer, bij Anna's hoeve, worden de laatste jaren ook Bergeenden met jongen gezien. In 1979 was één paar met 4 pulli aanwezig, in juni 1981 zag W. Kraak één paar met min. 4 pulli, terwijl in 1982 één paar met 3 pulli in de accumulatievijver aan de Liebergerweg zwommen. In het Hilversums Wasmeer werden in 1981 2 paar met 13 resp. 7 jongen waargenomen. In 1982 zag Peters (GNR) 8 jongen. Deze waren op 15-6-1982 niet meer aanwezig. Vanaf 1941 (mogelijk al vanaf 1940) is de Bergeend broedvogel in het Hilversums Wasmeer. Daarna worden onregelmatig broedgevallen waargenomen, tot het begin van de jaren '60, wanneer het aantal iets toeneemt. In 1970 vindt B. v. Poelgeest 22 volwassen broedparen in het Hilversums Wasmeer en omgeving (Dassenbos). Een erg hoog aantal, wellicht voornamelijk gebaseerd op het aantal aanwezige volwassen paren. In 1980 zien medewerkers van het GNR een ♂ met 3 jongen, die gezien het leeftijdsverschil van twee broedparen moeten zijn geweest.

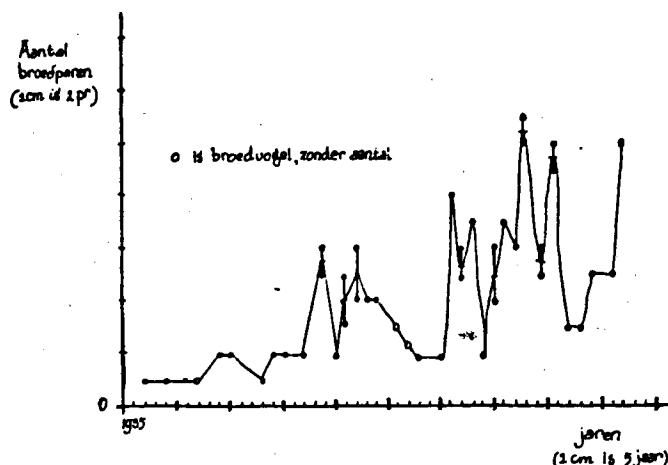

fig. 1 Verloop aantal broedparen Laarderwasmeer

Noordelijke en zuidelijke Vechtplassen + Naardermeer

Vrijwel de eerste waarnemingen van de Bergeend in 't Vechtplassengebied komen uit het Naardermeer. In 1944 vond Fischer een mogelijk broedgeval. Vanaf de jaren '60 tot heden zijn regelmatig exemplaren in het meer aangetroffen. A.J. Beintema (1976) noemt de Bergeend een onregelmatige broedvogel. In de periode 1973-1980 broedden min. 2-max. 6 paar in het Naardermeer. In hun rapport (1981) geven A. Hartog en W.J.R. de Wijs de suggestie het aantal broedparen te reguleren door buizen in te graven. Of dit lukt, zoal uitgeteerd is, is mij niet bekend. Tevens waren de gegevens van het broedvogel onderzoek van 1981 en 1982 nog niet beschikbaar. In 1982 werd evenwel door een medewerker van Natuurmonumenten één ♂ met jongen gezien. In de Kortenhoefse Plassen broeden er reeds vanaf 1974 Bergeenden. Op 24-6-1974 werd één ♂ met 9 jongen waargenomen. Tevens broedde volgens B. v. Poelgeest 2 paar mogelijk langs de Ringdijk van de Horstermeer. In 1976 werd één jong waargenomen langs de Kortenhoefse dijk, in 1978 was één paar met 14 jongen aanwezig langs de Hereweg en in 1980 verbleven 2 broedparen in de Korremof. In 1981 en 1982 bevonden zich 3 paar in de bezinkbassins in de Korremof, in 1981 met 3,5 en 5 jongen, in 1982 met 9-10, 6 en 3-4 jongen. In de Ankeveense Plassen was de Bergeend zeker vanaf 1975 een regelmatige zomergast. S. Hochstenbach (1980) vond in 1975 drie broedparen. In 1982 was één paar met 4 jongen in Hollands Ankeveen aanwezig (mond.med. Kroese), terwijl in datzelfde jaar zich regelmatig groepen ophiielden op de Hollands Ankeveense Plassen (mond.med. I. Mes). Van de Horstermeer in Nederhorst den Berg is bekend dat vrijwel elke winter enkele exemplaren in de kwelsloten overwinteren. In het Loosdrechtse Plassengebied broeden waarschijnlijk nog geen Bergeenden. In november 1975 was één exemplaar aanwezig in het Muyevel. R. v. Beusekom nam in 1980 bij de Ster en ten noorden van het Tienhovens kanaal merdere malen pleisterende vogels waar. In maart 1982 verbleven 9 exemplaren op de 5e plas, terwijl in april 1982 2-3 paar in de Loenderveense Plassen aanwezig waren. Waarschijnlijk waren al deze vogels onvolwassen en/of ongepaard en verkenden ze de randgebieden van de broedpopulaties in het Gooi of Utrecht, om daar in de toekomst wellicht eens tot broeden te komen.

Overige gebieden langs de kust van het Gooi- en Eemmeer

In Muiderberg werden in augustus 1974 tot maximaal 8 jonge Bergeenden gezien, die waarschijnlijk bij 2 of meer broedparen behoorden. Gezien de regelmatige waarnemingen van Bergeenden in de omgeving van Muiden en Muiderberg is het broeden aldaar door één of enkele paren niet onmogelijk te achten. I. Hoogerheide vond in Huizen in 1934 jonge Bergeenden, in 1937 nam hij 12 broedparen in de haven van Huizen waar, terwijl Wolff in 1956 en 1957 3-5 resp. 3 broedparen van Huizen tot de Eemmond waarnam. In 1959 waren 2 broedparen in dit gebied aanwezig. De laatste jaren worden voornamelijk jongen gevonden op en in de omgeving van het slikveld ten oosten van de Stichtse Brug. De Bergeenden die hun jongen naar dit gebied loodsten kwamen waarschijnlijk uit de omgeving van Huizen. Voor het gebied langs de Gooyersgracht stelde P. Dieperink in 1980 het eerste broedgeval vast. In 1981 werd evenals in 1982 wederom één broedpaar gezien. Broedgevallen in de Eempolder werden van 1954 tot 1963 waargenomen: in 1954 door Nuyten één paar met ca. 25 jongen, in 1955 door Wolff een ♂ met jongen en in 1957 drie paar met jongen. In 1957 schatte Wolff het hele bestand in de polder op ca. 25 paren. In 1958 zag W. Schipper nog drie jongen, terwijl Nuyten en Wolff voor 1958 zeker vijf broedgevallen vaststelden. In 1963 werd door de VW Eemmond een ♂ met 60-65 jongen waargenomen. In Vogels in de Eempolder (1981) wordt vermeld dat de Bergeend in de periode 1973-1978 in dicht struikgewas in het Vogelreservaat broedde. Aantallen van broedparen worden evenwel niet vermeld. In de omgeving van de Zanddijk, Huizerpier en Stichtse Brug worden nog jaarlijks, vooral in voor en najaar, Bergeenden waargenomen. Het hoogste aantal, 300 exemplaren, werd vastgesteld in september 1980.

Gooische Heidevelden

Van deze gebieden zijn erg weinig gegevens in het VWG archief aanwezig. Vermoed wordt echter dat waarschijnlijk ieder jaar wel één of enkele paartjes tot broeden komen. In de Avifauna Neerlandica uit 1908 wordt voor het jaar 1880 de Bergeend reeds als broedvogel voor de heide bij Hilversum genoemd. Rond 1925 nam Van Oordt broedvogels waar op de heide in het Gooi. In 1952 werd één jong waargenomen tussen Bussum en Huizen. Tot 1978 worden in de broedtijd geregeld Bergeenden gezien op de Westerhei en de Hoorneboeg. In hetzelfde jaar zag P. Dieperink hoe 8 jongen op de Westerhei bijna werden overreden door fietsers. In 1982 vond P. v.d. Poel aanwijzingen voor een broedgeval op de Westerhei, terwijl N. Dwars voor dit gebied drie broedparen in 1982 meldde.

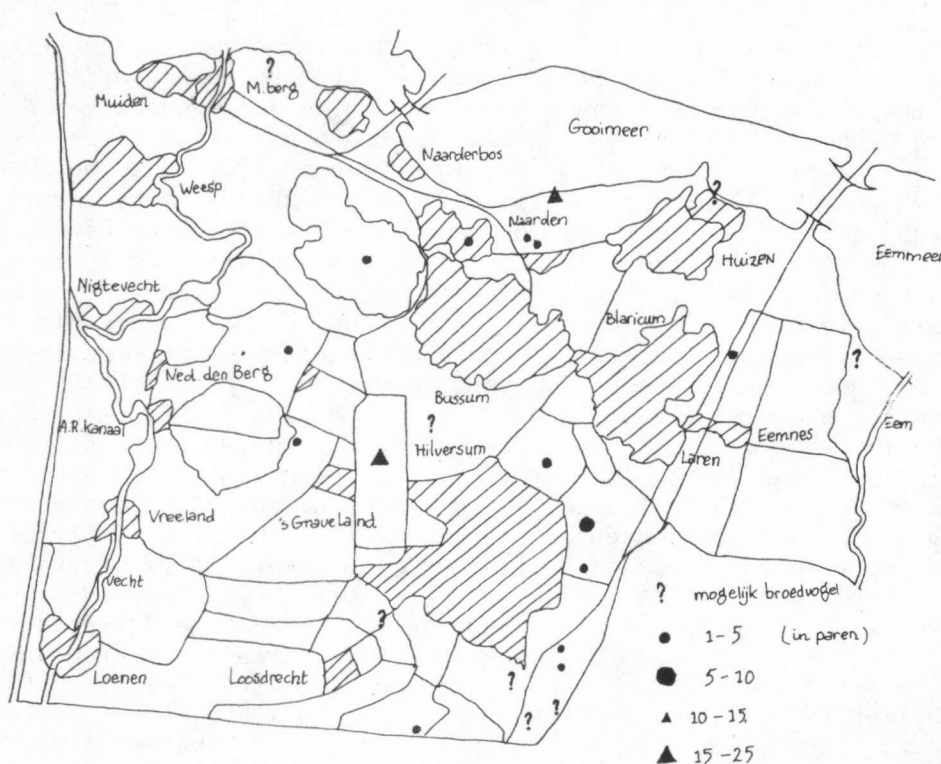
De problemen voor het aanwijzen van de fourageergebieden, respectievelijk de gebieden waar de jongen worden grootgebracht, anders gezegd de gebieden waar de jongen vandaan komen, zijn reeds bij de beschrijving van het Laarder Wasmere besproken. Slechts intensief onderzoek naar de trekroutes van de Bergeenden binnen het Gooi kan deze problemen oplossen.

In dit verslag zijn aan de hand van enkele waarnemingen voorzichtig suggesties gedaan in de richting van mogelijke trekroutes van Bergenden in het Gooi. Het totaal aantal broedvogels dat door verschillende mensen is gevonden bedraagt voor 1981: 38-39 paar. Voor 1982 is dat 73-74 paar. Zie ook fig. 2. De aantallen zijn minimaal, rekening houdende met het feit dat niet alle gebieden even intensief bezocht zijn. Erg veel hoger zal het aantal broedparen hierdoor echter niet worden, aangezien in de zeer extensief bezochte gebieden ook in het nabije verleden nog maar zeer kleine aantallen Bergeenden broedden.

Interessant is nog te vermelden dat tijdens de milieu-inventarisatie door Provinciale Waterstaat in 1981 slechts 12 broedparen werden gevonden in het Gooi.

Figuur 2

Verspreiding van de Bergeend (*Tadorna tadorna*) in het Gooi - 1981-1982

Besluit

In de laatste tien tot twintig jaar heeft de Bergeend in het Gooi zijn broedareaal sterk uitgebreid, een proces dat in het gehele Noord-West Europese broedgebied werd vastgesteld. Bepaalde beslissingen en activiteiten door onze mensen zijn hier zeer waarschijnlijk de oorzaak van. Zullen de Bergeenden echter ook in de nabije toekomst nog voldoende rust en voedsel kunnen genieten? Milieu (water-)verontreiniging, recreatie, wegeaanleg en ontgronding van de randmeren hebben hun tol al geëist. Zullen de jonge Bergeenden van Oud Naarden en de Limiten in de toekomst nog hun voedsel- en rustgebieden kunnen bereiken wanneer in Naarden en Huizen nog steeds op te grote schaal gerecreëerd (lees gesurfd) wordt? Door meer onderzoek naar de in dit verslag opgedoemde vragen is misschien erger te voorkomen. Wanneer dit verslag het daglicht ziet, komen reeds berichten van een sterke daling in 1983 van het aantal broedparen bij mij binnen. Door een slecht voorjaar of door.....?

Veel dank is verschuldigd aan de mensen en instanties die hun medewerking verleenden aan dit verslag en hun gegevens beschikbaar stelden: P. Dieperink, N. Dwars, J. Frieswijk, H. Fuchs, GNR, H. en J. Harder, H. Hardon, A. Hartog, J. de Jonge, W. Kraak, Kroese, W. Leurs, I. Mes, G. en W. Mijnhout, R. Moolenbeek, Natuurmonumenten, J. v. Oord, H. v. Oosterhout, P. v.d. Poel, M. v.d. Pol, F. Rijnja, J. Schoenmaker, A. en T. Stoker, J. Verhey, W.J.R. de Wijs, I. v. Woersem, F. Uytewaal.

Bronnen

- Alleyn, W.F. et al. 1971. Avifauna van Midden-Nederland. Van Gorcum, Assen.
- Archief Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken.
- Bauer, K.M. & U.N. Glutz von Blotzheim 1968. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, band 2.
- Beintema, A.J. 1976. Vogels van het Naardermeer. De Noordelijke Vechtplassen, p. 116.
- Beusekom, R.F.J. 1980. De broedvogels van Schaap en Burgh.
- Hartog, A. & W.J.R. de Wijs 1981. Broedvogelonderzoek Naardermeer p. 104.
- Jonkers, D.A. 1981. De broedvogels van Eindegooi in 1980. Korhaan 15 (4): 92-96.
- Kraak, W.K. 1978. Handhaaft de Bergeend zich in het Gooi? Vogels in het Gooi. Uitgave van de VWG 't Gooi e.o., p. 12-23.
- Kraak, W.K. 1981. Ervaringen met Bergeenden, Korhaan 15 (4): 97-98.
- Moolenbeek, R.G. 1983. Jonge Bergeenden zonder ouders. Korhaan 17 (2): 40.
- Reddingius-Schreuder, H.W. 1981. Bergeend. Vogels in de Eempolder. Uitgave van de VWG 't Gooi e.o., p. 23.
- Teixeira, R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. 's Graveland, p. 56-57.
- Zomerdijk, P. 1982. Bergeend onderzoek, 1e voorlopige verslag over 1981. De Graspieper 2 (1): 12-20.